

Munduak daraman abiadari beha

Orri hauetara hurbildu ginen azkenengotik sei hilabete pasatxo iragan direnez, zaila da nabarmentzea tarte honetan literaturgintzan gertaturikoa. Ez soilik gertakizun ugarietatik bakar batzuk aukeratu behar direlako, baizik eta denborak (eta denbora honetan gertatutakoak) ezartzen duen perspektibak kolokan jartzen duelako gauza «garrantzitsuen» garrantzia.

«Mundua aldatzen dago, krisian dago, eta kaosa baino ez da ikusten», zioen orain 200 urte Immanuel Kant-ek, eta mendeurrenaren harira berriz izan dugu moderniarene oinarria —edo oinarri eza— aztertzeko aukera. Mondragon Unibertsitateak filosofoak, bertsolariak, pedagogoak eta idazleak bildu ditu martxoko aste batean hausnarketa egin dezaten, eta konklusio bakarra atera ezin daitekeen arren, ondorioa izan da gaur egungo garaietarako ere Kanten gaurkotasuna aldarrikatzea ez dagoela lekuz kanpo. Izan da, bestalde, moderniarene berregituraketa proposatzeko aukera ikusi duenik, euskal herrietan egiazko moderniarik inoiz izan ez ei denik profitatuz.

Nolanahi ere den, trantsizio garaian bizi garelako sentazioa konpaktua da, sendoa, ukigarria, solidoa. Eta diogunaren beste zantzua dugu egunotan bete berri den urteurren hitsean: *Egunkaria* itxi zenetik, eta Iraken aurkako eraso hasi zenetik 12 hilabete bete behar ziren ia bezperan, bi gertakizun haiek sorturiko zauriak itxi gabe daudelako frogak izan ditugu: ulertezina bada ere Iñaki Uriak kartzelan dago, *Egunkaria*-ren ondasunak epaitegiaren esku, eta Iraki egindakoaren erantzunak Madrilen lehertu du.

Honek guztiak literaturgintzan izango duen eragina ikusteke dago. Produktioan edo industrian ez ezik, sormenean izango dituen eraginak dira garrantzitsuagoak. Euskalgintzan duen eragina, ordea, askoz ere errazagoa da

antzemateko. Horren lekuko dugu etxe honek beronek estatuan pairatu izan duen isolatze politiko eta ekonomikoa, harpidedun zareten guztiek ondo ezagutzen duzuen.

Liburugintzaren krisiaz adostasunik ez

Kausa-efektua binomioa ezartzeko goiz bada ere (inguru-neak sorkuntzan duen eraginaz mintzatu beharko genuke noizbait), bitartean liburugintzan izaten ari diren aldaketak antzeman eta indarrean diren joerak azter genitzake.

Interes handiaz segitu izan dugu editoreen artean izandako eztabaida, Josu Landak eta Jorge Gimenezek gorpuztu dutena. Gimenezen aburuz liburugintza krisian dago, eta argudioa sostengatzeko zenbait konstatazio egin du: merkatua mugatua da, salmentak jaitsi dira, tiradak txikitu, liburuak gero eta bizitza laburragoa dute, euskaldunen kopurua gorantz doan bitartean irakurle kopuruak bere horretan dirau, eta irakaskuntza amaitu ondoren gazteek irakurtzeari uzten diote. Gimenezen ustez, «gizartearen kultur dinamika alde batetik doa, eta liburugintza beste batetik, ez doaz era harmoniko batean» eta, beraz, «euskal liburugintzaren aldeko energia bat mobilizatu beharra dago».

Landa, ordea —beste garai batzuetan agerturiko estioloz—, asaldatu egin da krisiaz hitz egiten entzun duenean. Beraren ustez tranpa da liburugintza eta literatura (edo irakurzaletasuna) identifikatzea, eta editore gehienei egotzi egiten die irakurle «gatibuaren» (liburuak arrazoi estraliterarioengatik erosten dituen) datuak maneiatzeari, zaletasuna dutenen datuei begiratu ordez. Bestalde, ez du ulertzen nola salatzen duten editoreek gure kultura gero eta kontsumokoagoa dela, azken urteetan argitaletxeek beraiek bultzatu baitute joera hori. Alde horretatik begiratu, Landak uste du enpresa batzuen galera ekonomikoa ez dela euskal kulturaren krisiaren seinale eta, areago, lanpostu erdiak galduko balira ere, ez lukeela zertan txarra izan beharrik euskal kulturgintzarentzat. Editore-enpresaburuen erreakzioa susma daiteke.

Haserre dago Landa ikusten duenean garai batean errua administrazioari leporatzen zitzaiola, diru laguntza nahikorik ematen ez zuelako. Gaur egun arlo hori beteta dagoenez, irakurleei egotzi zaie galeraren errua, nahikorik irakurtzen ez dutelako eta, azken garaian, idazleen errua dela esan ohi da, dugun merkatu txikirako gehiegi idazten dutelako. Noizko zilborrari begiratzea eta argitalgintzaren baitan bilatzea balizko krisiaren arrazoia? Apokaliptikoa bada ere, hausnarketarako ildo nagusiak jarri ditu Landak mahai gainean. Betor eztabaida.

Irakurleen matxinada

Landari arrazoia ematen dion fenomeno bat gertatzen ari da gure inguruan, guztiz txalotzekoa eta, hain zuzen, irakurzaletasunarekin zerikusia daukana. «Irakurleen matxinada» dei genezakeen fenomeno dugu. Literaturzaleek irakurketa kritikoak egiteko eskubidea aldarrikatu dute. Horretarako bildu, testuak eta hizlariak aukeratu eta beraien artean ari dira testu biluziak hezurmamitzen. Nonahi ikus daiteke irakurle txokorik, literatur lantegirik, testu eskolarik. Edozein herritan, auzotan. Eta bertan irakurle kritikoak biltzen dira, jantziak, iritzidunak.

Jaçnera pasibo batetik aktiboak izatera igaro dira, eta horietariko aktiboenak idazle lanetan ere jarri dira, baina idazle baino lehen, irakurle den izkiriatazaille apalaren jarrreran. Diogunaren adibide argiena dugu bbk-koek (bihotz bakartien kluba) Larrabetzun antolatu duten Literatura Eskola, eta horren emaitza literarioa den Linterna Gorria.

Klubekoek, aldizkari elektronikoa editatzeaz gain, irakurlearen matxinada (*stricto sensu*) gorpuztu dute konturatu direnean Bilboko Udaleko funtzionario baten ezjakintasun edo axolagabekeriaren erruz Gabriel Arestiri dedikaturiko oroitarria eta haritza kaletik kendu eta haren lekuan zulo oteizarra utzi dutela, jardina ren erdigunean. Matxinadak emaitza eman du eta udaleko agintariek hanka-sartzea onartu behar izan dute. Hitzez behinik behin, atzera egin eta berriz jarriko dutelako agindua eman dute. Adibi-

de polita dugu ikusteko irakurzaletasuna ez dela neurtzen salmenten grafikoetan edota tirada kopuruetan, baizik eta literatura bizitzeko egon daitezkeen modu ezberdinetan. Adibide polita antzemateko zenbateko indarra duen testuak haren zaleak batzeko, eta nola egin daitekeen politika (merezi duen politika) letren errepublikan.

Sarituak izatea zigorra denekoa

Matxinadaz mintzatuz, aipatzekoa da aurtengo edizioan Euskadi Literatura Sariekin gertatu izan dena. Ia ustekabean pasatu da oso larria izan daitekeen kontua. Idazleok sarritan esan dugu literatura sariketak antolatzen dituztenen asmoa, erakunde publiko izan edo elkarte pribatu izan gutxitan izaten dutela helburutzat literaturaren beraren sustapena (salbuespenak salbu) eta, ia beti, beren xede behinena izaten dela erakunde bera promozionatzea.

Hara non susmoaren froga izan dugun, eta ia inork ezer ez duen esan, egoera pairatu duen idazleak berak eta harengandik hurbil dagoen Iñigo Aranbarrik izan ezik. Kontua da Euskadi Sariak erabakitzeko orduan, epai-mahaiak urtean argitaratutako liburu guztiak ikusi eta haiengandik batzuk aukeratu egiten dituela saritugai, egileek ezer ez dakitela. Hautagai izateko, beraz, ez du inork bere burua aurkeztu behar, urtean argitara eman diren liburu guzti-guztiak hautagai naturalak baitira.

Kontua da, epai-mahaiak beraren hautaketa egin ondoren (arrazoi literarioak tartean), antolatzaileek baldintza bat ezarri dietela balizko saridunei: sarituak izatekotan, saria jasoko dutela sinatzea eta, sinatu ezean, hautagaien zerrendatik kendua izango da.

Iñigo Aranbarriren hitzekin esateko:

orain badakigu Euskadi Sariak zer diren, 'han egotea', halako lorontzi eder bat lehendakariaren edergarri, idazlearen lanari emandako saria baino... hau baita gure Euskadi Saria, oso modako hitza, argazki bat.

Jakina denez edo, hobeto esateko, jakina izan beharko litzatekeenez, Koldo Izagirrek ez du 2003ko Euskadi Saria

bereganatu, epai-mahaikoen ustez aukera bazuen ere, saria jasoko zuelako baldintza ez sinatzeak hautagaien zerrendatik erauzarazi zuelako.

Egiantan salatzekoa da antolatzaileek adierazten duten begirune eza, bai epai-mahaiarekin bai eta idazle guztiekin ere.

Euskal PEN Kluba ate joka

«**H**iru gaurrean aidanez» titulatzeko zuen *Beria*-ko kazetariak Euskal PEN Kluba bersortzeko eta indartzeko egiten ari den ahalegina. Eta halaxe da. 1951n izan zen lehen saioa, Andima Ibiñagabeitia, Jon Mirande eta Federico Krutwig tartean zirela.

Orrez gainera PEN Club-eko idazkari egin naute. PEN Euskal Bilkura jarri diot izentzat, eta aurrenengo batzarraldia antolatzen ari naiz. *PEN International*-ekoek, zenbait euskal idaztietaz kritikak bialtzeko esan digute (...) PEN ortan euskal idazleak bakarrik bear genuke batzar, nere ustez. Erdel-idazleak, naiz euskaldunak izan, ez lukete ortan lekurik izan bear, ori da behintzat nere iritzia. Baina zenbait ez mintzearren aiei ere gurean leku eman bear,

idatzi zion Paristik Guatemalara Andima Ibiñagabeitiak Jokin Zaitegiri, 1951ko otsailaren 19an.

Apirilaren 5ean honakoa bidali zion,

Iragan Epaialaren 24ean, iragarri bezala, PEN Euskal Bilkuraren lendabiziko batzarra egin genuen. Lagun gutxi bildu ginan, eta geienak idatziz gure batzarrai eratziki ziran. Ondo dakizu nunbait, ezinezkoa dala euskal idazleak biltzea oso sakabanatuta bizi gaituzulako,

eta gutun hau, berriz, Paristik Guatemalara igorri zion.

Inoiz ez da izan gaur egun baino euskal idazle (kazetari, kantautore eta gidoigile) gehiago Euskal Herriaren historia osoan. Eta ezin esan genezake sakabanaturik gaudenik, ezta ere elkar komunikaziorako erraztasun teknikorik ez daukagunik. 1987an egin zen bigarren ahalegin

hura urte gutxiko epean bertan behera gelditu bazen ere, gutariko batzuek uste osoa dugu hirugarrenean, aidanez, Euskal PEN Kluba (edo dena delakoa) martxan jarri eta indartsu jaioko dela.

Abiapuntua Liburuaren Egunean dugu, apirilaren 23an, orduan izango baita fase honen «lendabiziko bilkura», eta idazleak (kantautoreak, kazetariak eta gidoigileak) batzarretan biltzeko zaleak izaten ez badira ere, talde sendo eta dinamikoa abiatuko dela uste dut. Zeren euskal literatura inoiz baino sendoagoa dugun arren, ahuleziak ere baditu, eta horietariko bat da kanporako proiektzio eza. PEN International-aren sareak bozgorailu lana egin dezake kanpora begira eta, barrura begira, gure irudia bueltatuko digun ispilua eskaini ahal digu.

Andolin Eguzkitza gogoan

Kronika hau amaitzeaz genuela gogoa kolpatu digun berria jakin dugu: Andolinek utzi gaitu. Mutu hasieran, apurka-apurka beraren heriotzak sortu digun tristezia eta hausnarketak dozenaka artikulutan konpartitu ditugu. Esana dago. Beste edozeren gaintetik pertsona zintzoa, goxoa galdu dugu. Ikerlari fina ere galdu du euskalgintzak, linguista prestua eta, literaturak, poeta minbera.

Ezagutu genuen guztioi beti geldituko zaigu hura ezagutu izanaren plazerra.¶